

A múlt év gazdasági mérlege

Krónikásai számára az 1938. év eseménydús volt. A társadalmi élet minden megnyilvánulási teréről bőven szolgáltatott feljegyzésméltó anyagot. Az éveken át eltitkolt nyomasztó kérdések egyszerre felszínre kerültek, fejlődésük addig még nem tapasztalt iramban meggyorsult. Az ezelőtt hosszú időközökben történő, inkább véletlennek, mint törvényszerűnek látszó események filmzerű gyorsasággal perogtek le előttünk. Az emberek most meglátták bennük az egységes folyamatot, a rohanást, bár az irány és a véggél maguk még nem váltak köztudomásúvá.

Az éveket, vagy eseményeket főjellegzetességeik alapján úgy osztályozzuk politikainak és gazdaságinak, ahogy a nemzetközi élet homlokterében álló kérdések hovatartozása ezt megkívánja. Ebből a szempontból ítéelve a múlt év politikai.¹⁾

1938-ban általában a társadalom, különösképp a világgazdaság, a politika bélyegét viselte. Megállapíthatjuk, s a jövőre tapasztalatként le kell szögeznünk, hogy a **bejelentett világgazdasági válság kimaradt**. Az év kezdetén a válság tünetei kézzelfoghatóak voltak. Olyanok voltak a kilátások, hogy most is, mint azelőtt — előnti a válság az egész világot és azt a kikerülhetetlen baj átvészelésének nehéz feladata elé állítja. Azonban ezek a baljós kilátások nem valósultak meg. Úgy látszott, esütörtököt mondott a marxista elmélet.

Ez az elmélet ugyanis azt hirdeti, hogy a gazdasági élet körforgása bizonyos törvényszerűséget mutat föl, amit legkönnyebben egy hullámvonallal érzékeltethetünk. A hullámvölgy eső lejtőjét és legmélyebb pontját a válság képezi, az emelkedő vonal a depresszió és annak átmenete a konjunktúrába, amit a hullámhegy teteje mutat.

A mai termelés egyik főjellemvonása a törvszerűtlenség, az u. n. gazdasági anarchia. A termelés célja nem a javak elfogyasztása, hanem a haszn, a profit. Ennek mennyisége az előállított javak tömegétől függ. Minél többet kell termelni, hogy a profit minél nagyobb legyen és minél olcsóbban, hogy az árú a versenytársakat lebírva, a fogyasztóhoz utat találjon. A termelő és fogyasztó között fennálló közvetlen kapcsolat híján, a versenytől hajtva a tőkések — összeségükben — nem tudnak gyorsan a piac fölvevőképességéhez alkalmazkodni és kénytelenek többet gyártani, mint amennyit az elbír. Így áll be a túltermelés, amit a tele raktárak, lanyhuló vételkedv, és az árak zuhanása követ. Le kell építeni, — ahogy azt szaknyelven mondják. A gyárak csölkentik munkájukat, vagy bezárják kapuikat. A munkanélküliek óriási tömege árasztja el a falvakat és városokat. A vételkedés — ami a mai rendszerben a fogyasztó képességgel azonos, — megszűkül, a termelés még jobban esik és így tovább.

Ebből a rájuk nézve csöppet sem kívánatos és végzetessé válható

¹⁾ Magától értetődik, hogy ez nem jelenti a politika és a gazdaság azonososságának és kölcsönhatásának tagadását. Ezzel csak alá akarjuk húzni, hogy melyik körben — politikaiban, vagy gazdaságiban — jelentkeztek a különben egygyökerű társadalmi kérdések.

bajból a tőkésék úgy igyekeznek kikászolódni, hogy egyrészt leszállítják a béreket, másrészt tökéletesebb gépekkel, az eddigieknél jobb technikával olcsóbbítják az árú előállítás költségeit.²⁾

Az új gépek beállítása megindítja a gépgyárat, ez kihát a bányászatra és még egy sereg más iparágra. A munkanélküliség csökken, a fogyasztás emelkedik és a termelés hullámvonala fölfelé induló irányt vesz, míg el nem éri annak legmagasabb pontját, hogy onnan az ismeretettől módon ismét a válságba torokjon.

Ilyen a gazdasági élet szabályos körforgása és a rajzolt kép a háború előtti viszonyokat hagyjából pontosan fedi. A háború utáni kor és annak fejlődése, már nem a régi talajon játszódik le, hanem a **tőkés rendszer általános válságának a talaján**. Erre jellemző: még a legnagyobb konjunktúra idején is jelenlevő, óriási munkanélküliség, a politikai válságok — háborúk és ferradalmak.

A gazdasági élet adottságaiból kinövő politikai elgondolások egyre erősebben befolyásolják a ténylest és sok esetben egyenesen azok irányítójává válnak. Ez magától értetődően a gazdasági élet normális fejlődését is megváltoztatja és annak megértéséhez a politikai eszközök, áratfluktuációk ismeretét is szükségessé teszi.

A gazdasági tévesztést politikai úton helyrebillenteni akaró törekvészet után belső törvényszerűségeitől hajtva — mert a politika végső utó-kártája a fégyveres beavatkozás — az egész ténylest, a gazdasági élet minden megnyilvánulását a háborús készülődésekre állítja be. A ténylest ezt a módját háborús gazdálkodásnak hívjuk. Erről lapunk tavalyi júniusi számában már bővebben írtunk.³⁾

Hogy az ilyen rendszer főállásának minden értelmét elvesztette és a belső bomlás összes jeleit kézzelfoghatóan mutatja, azt mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy a válság elodázására — mert annak végleges kikérüléséről ő sem lehet — más utat, mint a hadigazdálkodást nem talál. Nem közmunkák, csatornázások, lakásépítések, stb., amelyek a tömegek életszínvonalát is emelnék — és ez lenne tulajdonképpen a ténylest igazi, emberhez méltó célja — hanem az intőzatos arany pusztítás eszközeinek fejlesztése és halmozása. **Az emberi civilizáció, a kultúra ható erejei nem a haladást szolgálják, de minden izükkal évezredek munkájának rombadöntését készítik elő.** Oda jutottunk, hogy a baktériológusok nem a járványok megszüntetésén dolgoznak, hanem arra törekcsenek, hogy megtalálják az „elleneseges népet“ gyilkoló járványokkal, ismeretlen betegségekkel elárasztó minél hathatósabb és kivédhetetlenebb módszert.

Dé térjünk vissza tárgyunkhoz. Amint mondtuk, a gazdasági válság kimaradt, de ezzel szemben, nemzetközi méretekben, politikai válságnak nevezhető állapotban vagyunk. Vagyis a politikai válság megelőzte a gazdaságit. Állíthatjuk-e hát, hogy a gazdaság körforgásos

²⁾ Azelőtt az új piacok — a gyarmatok — bevonása is ilyen eszköz volt a fűgázraktárak apasztására, a gazdasági élet ki-kihagyó vérkeringésének fölfrissítésére, vagy újból megindítására. Ma ez lehetetlen, mert a világ minden pontja — a Szovjet Uniót kivéve — már bekapcsoltott a tőkés rendszer hálózatába. (Ezért is jelentkeznek egyre sűrűbben az Oroszország elleni mozgalmak és beavatkozások tervei.)

³⁾ L. Hid 1938. 165. old. Hajdu Vilmos: Háborús gazdálkodás.

fejődésének elmélete clavult? Semmiesetre. Mert ez a törvény továbbra is érvényben van. Ha a nehézkesi törvény szerint csó test elé vála-
milyen gátat állítunk, akkor csak az esést akadályoztuk meg, de nem
hatálytalanítottuk magát a törvényt. Így akadályozta meg a hadiipar,
a fegyverkezés, hogy a válság szabályos formájában jelentkezék.
Azonban a normális gazdaság nem ment át az egész világon egyide-
jűleg a hadigazdálkodásba.

Németország már az 1929—31-es válságból is a fegyverkezés segí-
ségével mászott ki és 1933—38-as gazdasági föllendülést is ebben a jel-
ben érte el. Egész sor kis állam került ki az új válságot csak azért,
mert ezzel a konjunktúrával részben politikailag, részben gazdaságilag
összefüggésben volt.

Anglia Németországtól és még egy sereg más államtól abban külön-
bözik, hogy saját erejére támaszkodva, a válságot normális úton küz-
dötte le és az utolsó éveekben érezhető föllendülést hozott létre. Mégis
ereje csökkenését érezve, a fenyegető válság elől fegyverkezésbe mene-
kült Anglia számára más megoldás is volt. Ezek közül az USA-val
való kereskedelmi egyezmény tető alá hozása lett volna az egyik. Ezt
azért nem tette meg, mert az egész világot átfogó politikai válság ide-
jén egy csöppet sem lett volna ajánlatos az ottavai szellemet gyöngé-
teni.) Ha a kapcsolatok az USA-val erősödnének, ez maga után vonná
a gyarmatok- és az anyaországok közt fönnálló nagyfotosságú keres-
kedelmi és ami ennél fontosabb, politikai jóviszony elhidegülését.

Franciaország egészen más képet mutat, mert gazdasági élete a
válság után is zilált maradt. A tőke nem bízott a népfront kormányai-
ban. A tőkések állandóan szállították aranyukat külföldre és na-
gyobbarányú befektetésekre nem voltak kaphatók. Ma Franciaország-
ban ugyanúgy, mint 1933-ban Németországban, nem csak az a kérdés,
hogy a termelés hogyan meneküljön a bontakozó válságból, hanem az
is, hogy hogyan lehet az egész gazdaságot hadigazdálkodásra beállítani.

Az USA-ban, amelyet a válság hullámai elsőnek kaptak el, az ál-
talános világgazdaság alakulása szükségszerű visszahatást váltott ki.
A válság további kimélyülését nem engedhették meg. Az ország fegy-
verkezése és gazdasági versenytársainak hadigazdálkodása oda hatot-
tak, hogy ma az USA egy különleges depresszióban van.

*

Teljesen más kérdés, hogy milyen eszközökkel hajtják végre a hadi-
gazdálkodást és az milyen gazdasági politikát igényel. A hadigazdálkodás
főcélja — a fegyverkezés — nem tartozik teljesen a szorosan vett gazdaságba
Az ágyúkat, tankokat, repülőgépeket, bombákat nem lehet megenni.
Műveletnek a termelés szempontjából létrehozásuk pillanatában eljegyasz-
tottaknak tekinthetők. Háborús fogyasztásuk politikai dolog. A fegy-
verkezési költségek óriási számláját állami jövedelmekből és kölcsön-
nökből egyenlítik ki. Ebben a műveletben részt vesz az egész nemzet
fizetve az adót, melyekből az állam közvetlenül vagy, közvetve (kölcsön-
szolgálat) fedezi a fegyverkezést. Így a fegyverkezés elnyeli a

*) Ottavában kötötte meg az angol kormány a brit világbirodalmat
összefogó gazdasági szerződést. Ez a szerződés kereskedelmi téren az
aláíró Angliának, a domíniumoknak és gyarmatoknak nagyarányú
kölcsönös kedvezményeket biztosít.

termelés tiszta jövedelmét és legtöbb esetben még azt is, ami rendes körülmények között befektetések alakjában a gazdasági élet vérkeringésébe jutna." A határt nem érő fegyverkezés szédületes összegeket követel, olyannyira, hogy az összes termelt tőkét lefoglalja magának. Ezért válik szükségessé az egész nemzetgazdaság ellenőrzése.

Németország és Olaszország ezt az ellenőrzést már fölépítették. **Anglia** az eddigimél sokkal gyökeresebb ellenőrzési módot keres. Így született meg az ellátási minisztérium eszméje. **Franciaországban** a kormány kísérletet tett az irányított termelés bevezetésére stb.

Mindez csak egy okra vezethető vissza. Amikor a társadalmi ellentétek kiéleződése elért egy bizonyos fokot — mert szükségszerűvé válik — annak megoldása is elkezdődik. Az eszközöket pénzügyi és technikai eszközök formájában a termelés kell, hogy adja. Ezzel a gazdaság bevett szerepe bizonyos időre felfüggesztődik és túlnyomóan politikai jelleget kap. Hogy így a termelés, a gazdasági válságtól ideiglenesen megmenekülve méhében másik, még élesebb válságot készít elő, az más lapra tartozik. „**A világgazdaság szervezete csak életerejét fogyasztva tudja magát fentartani.**”

HAJDU VILMOS

Világszemle

Karácsonykor kezdődött el a támadás és másiél hónap miatt elvezett Katalónia. Francó hadserege és Mussolini feketeingesei a francia határon állanak. A határ túoldalán tizezrével bolyonganak hazátlanul, kenyértelenül a menekültek. Milyen áldásos is az angol-francia „békepolitika"! milyen jó, hogy Európának volt egy müncheni és római tárgyalása, milyen jó, hogy van egy békeangyalunk, aki mindig jókor bont szárnyakat a világ gyűlölködéstől fekete ege alatt! Milyen jó nekünk, a huszadik században, amikor nem hírnökök útján, hanem milliónyi hangszóróval hazudhatják tele a fejünket! És mindezek felett milyen jó, hogy a huszadik század embere épp úgy hisz a hangszórónak, mint annak idején a lovasfutárnak! Milyen jó . . . csak azt nem tudom, hogy most, amikor csonkán, véresen, kétségbeesetten tizezernyi család gyalogol át a Pireneusokon, vajjon most is ott térdelje mrs. Chamberlain a Szent Pál székesegyházban, mint akkor, a müncheni találkozáskor? De miért is térdelne? Hisz a béke mentve van, . . . csak Afrikában, Spanyolországban, Kelet Európában, Palesztinában és Kínában dül és gyilkol a háborúveszettség. MASHOL minden rendben van. A fontos az, hogy az a pár millió megcsonkított ember a „békében" sebesült meg, nem a háborúban.

Francó a francia határon áll és ez azt jelenti, hogy Olaszország megvetette a lábát a Pireneusok déli részén is. Azt jelenti, hogy Juan Marchok, Baldwin-Chamberlain vállalatok újból tekinélyes nyereségre tettek szert, megint egy jó üzletet csináltak. Azt jelenti, hogy a spanyol népre újból a feudális sötétséget és nyomort kényszerítik idegen erőszakoskodók es jóakarató békeharcosok.

A mult század Szent Szövetségének látható, kimondott szervezete volt, mely vérbe fojtott minden szabadság akarást, sötét rabságot jelentett Európa önállóságra törekvő kis nemzeteinek, bitófát és várbörtönt az egyenlőség és testvériség harcosainak. Ma, a nemzetközi kon-